

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Viite: Lausuntopyyntöne 2.7.2018 (OKM/34/010/2018)

Asia: Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta

Suomen Opiskelija-Allianssi OSKU ry kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta lausua otsikossa mainittuun esitysluonnokseen liittyen sekä lausuu opetus- ja kulttuuriministeriölle kunnioittaen seuraavaa:

Lausunnon keskeinen sisältö

- Esitysluonnoksessa ei ole riittävällä tavalla arvioitu esityksen vaikutuksia opiskelijan asemaan eikä rekisteröidyn henkilön oikeuksien turvaamista.
- Esitysluonnoksessa ei ole arvioitu kattavasti henkilötietojen luovuttamista valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä tietosuoja-asetuksen näkökulmasta.
- Esitetyt muutokset lisäävät vähintään lain soveltamisen alkuvaiheessa jonkin verran koulutuksen järjestäjien tehtäviä sekä saattavat vaatia ainakin osalta koulutuksen järjestäjiltä työaikaresurssien lisäämistä säädettyjen tietojen tallentamiseen.
- Opiskelijan osallistumista HOKS:n laadintaan ei voida pitää riittävänä takeena siitä, että opiskelija on tietoinen valtakunnallisessa tietovarannossa käsiteltävistä tiedoista. Opiskelijan oikeudesta tulla informoiduksi tietojensa käsittelystä on säädettävä yksityiskohtaisemmin.
- Sekä koulutustyöpaikkojen että koulutuksen järjestäjien oikeus saada salassapitosäädösten estämättä tietoja opiskelijan HOKSista vaatii tarkennuksia. Esityksessä on säädettävä yksityiskohtaisesti, mitä tietoja edellä mainituille voidaan luovuttaa, sekä edellytyksistä, joilla salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa.

Yleistä

Esityksessä ammatillisen koulutuksen valtakunnallista tietovarantoa ehdotetaan laajennettavaksi opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kuuluvilla tiedoilla sekä tiedoilla muusta ammatillisesta koulutuksesta. Lisäksi laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä harmonisoitaisiin Euroopan unionin tietosuoja-asetuksen kanssa.

OSKU pitää näitä tavoitteita tärkeinä ja edistettävinä, mutta katsoo, että kaikilta osin esitysluonnoksessa ei ole riittävällä tavalla arvioitu esityksen vaikutuksia opiskelijan asemaan eikä ole arvioitu riittävässä laajuudessa rekisteröidyn henkilön oikeuksien turvaamista. Esitysluonnos vaatii vielä

tarkennuksia erityisesti tietojen käsittelyyn ja luovuttamiseen liittyvien yksityiskohtien osalta. OSKU viittaa myös tietosuojavaltuutetun asiasta opetus- ja kulttuuriministeriölle antamaan lausuntoon (Dnro 3808/91/2018, 13.7.2018), jossa tietosuojavaltuutettu esittää kannanottonaan, että esitysluonnoksessa ei ole arvioitu kattavasti henkilötietojen luovuttamista valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä tietosuoja-asetuksen näkökulmasta.

Esityksen vaikutusten arviointi

OSKU yhtyy pääosin esitysluonnoksen opiskelijan asemaan liittyvien vaikutusten arviointiin, mutta pitää tarpeellisena, että esityksen vaikutusten arvioinnissa huomioidaan nykyistä laajemmin valtakunnallisen rekisterin ja sitä kautta henkilötietojen käsittelyn sekä luovuttamisen muodostama riski opiskelijan oikeuksien toteutumiseksi. OSKU katsoo, että esitysluonnokseen olisi tältä osin lisättävä kattavampaa riskien arviointia. OSKU toivoo, että opiskelijan asemaan liittyvissä vaikutusten arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota arkaluonteisten tietojen käsittelyyn ja tietojen luovuttamiseen salassapitosäädösten estämättä.

OSKU ei täysin yhdy esitysluonnoksen taloudellisten vaikutusten arviointiin, jonka mukaan esityksellä ei ole arvioitu olevan vähäistä suurempia taloudellisia vaikutuksia. OSKU huomauttaa, että esitetyt muutokset lisäävät vähintään lain soveltamisen alkuvaiheessa jonkin verran koulutuksen järjestäjien tehtäviä sekä saattavat vaatia ainakin osalta koulutuksen järjestäjiltä työaikaresurssien lisäämistä säädettyjen tietojen tallentamiseen. OSKU pitää tärkeänä ammatillisen koulutuksen rahoituksen riittävyyden seuraamista suhteessa koulutuksen järjestäjille asetettuihin tehtäviin. Mahdollinen tehtävien lisääntyminen tulee tarvittaessa ottaa huomioon koulutuksen järjestäjien rahoituksessa, jotta ei ajauduta tilanteeseen, jossa hallinto syö ammatillisen koulutuksen rahoitusta.

Yleisesti henkilötietojen käsittelijöistä

Esitysluonnoksessa tarkennetaan erityisesti valtakunnallisten opinto- ja tutkintorekistereiden rekisterinpitäjyyttä tietosuoja-asetuksen vaatimusten mukaisesti. OSKU toivoo, että esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tarkennetaan yleisesti vielä arviota henkilötietojen käsittelijöistä ja näiden vastuusta. Tältä osin OSKU viittaa tietosuojavaltuutetun ministeriölle antamaan lausuntoon.

Tietovarannon sekä opiskelijavalintarekisterin yhteisrekisteripitäjät ja vastuiden jako (Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamiseksi, 5 § ja 18 §)

Sekä lakiin valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamiseksi 5 §:ään että 18 §:ään esitetään esitysluonnoksessa säädettäväksi, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjät (opiskelijavalintarekisterin osalta myös korkeakorkeakoulut) vastaavat rekisteriin tallentamistaan

tiedoista sekä vastaavat rekisteröidyn oikeudesta tietojen oikaisemiseen. Opetushallitus puolestaan vastaisi muista tietosuoja-asetukseen liittyvistä velvoitteista.

OSKU katsoo, että lähtökohtaisesti esitetty vastuunjako on järkevä. Mahdollisten tietopyyntöjen sekä tietojen korjaamiseen liittyvien pyyntöjen osalta esitämme kuitenkin, että Opetushallituksen tehtäväksi säädettäisiin myös osaltaan vastaanottaa tietojen oikaisuun liittyviä pyyntöjä sekä välittää niitä asianmukaisille rekisterinpitäjille. Näin yksittäisten opiskelijoiden tai kansalaisten ei tarvitsisi jatkossa asioida useampien rekisterinpitäjien kanssa, vaan tarvittaessa opiskelija voi osoittaa mahdolliset pyynnöt myös Opetushallitukselle. Tämä helpottaisi erityisesti alaikäisten rekisteröityjen mahdollisuutta käyttää oikeuttaan tietojen tarkastamiseen ja korjaamiseen. Tämä velvoite sopisi hyvin yhteen hallintolain 8 §:n mukaisen viranomaisen neuvontavelvoitteen kanssa.

Esitysluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan (s. 27-28), että tietovarantoon tallennettavista tiedoista osa henkilökohtaiseen osaamiseen suunnitelmaan liittyvistä tiedoista saadaan opiskelijalta suunnitelmaa laadittaessa. Näin ollen opiskelija on jo suunnitelmaa laadittaessa tietoinen käsitellyistä tiedoista, eikä tällöin tietosuoja-asetuksen 13 artikla pääsääntöisesti tule sovellettavaksi kyseisen artiklan 4 kohdassa säädetyn poikkeuksen ”ei sovelleta, jos ja siltä osin kuin rekisteröity on jo saanut tiedot” vuoksi. OSKU ei yhdy tähän tulkintaan, sillä HOKSin laatimis- ja hyväksymisprosessissa ei tällä hetkellä opiskelijaa riittävästi informoida henkilötietojen käsittelystä ja tallentamista. OSKU myös huomauttaa, että esitetty perustelu edellyttää, että HOKSin hyväksyminen voidaan luotettavasti jälkikäteen todentaa ja että pystytään osoittamaan, että HOKS-prosessin aikana opiskelija on tosiasiasa jo saanut artiklan 13 mukaiset tiedot. Ennakkotiedot AMIS 2018 -tutkimuksen tuloksista myös viestittävät, että ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on opiskelijoiden kokemuksen perusteella ollut ainakin vielä keväällä 2018 selviä haasteita vastata HOKSia koskeviin velvoitteisiinsa. Tätäkin taustaa vasten on opiskelijan oikeusturvan kannalta järkevämpää säätää yksityiskohtaisemmin opiskelijan oikeudesta tulla informoiduksi tietojensa käsittelystä.

Tietojen luovuttaminen tietovarannosta

(Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamiseksi 10 §, Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 109 §)

Esitysluonnoksessa lain valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamiseksi 10 §:ään esitetään lisättäväksi uudeksi 3 kohdaksi maininta siitä, että tietovarannosta voitaisiin luovuttaa tietoja oppisopimus- tai koulutusopimuspaikalle, joilla lain säännöksen perusteella olisi oikeus saada tietovarantoon sisältyviä tietoja. Lisäksi tietovarannosta voitaisiin esityksen mukaan luovuttaa tietoja työpaikalle, jossa ammatillisen koulutuksen opiskelija osoittaa osaamistaan. Esitysluonnoksen perusteluissa sivulla 35 tarkennetaan, että työpaikalla ei kuitenkaan olisi oikeutta saada sellaista opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan merkittyä salassa pidettävää tietoa, joka ei liity työpaikalla järjestettävään koulutukseen. Koulutustyöpaikan tietojen saanti-oikeutta tarkennetaan esitetyssä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 109 §:n muutoksessa siten, että työpaikan työnantajan edustajalla olisi oikeus saada henkilökohtaiseen osaamisen

kehittämissuunnitelmaan merkittävät vähimmäistiedot siltä osin kuin ne liittyvät työpaikalla järjestettävään koulutukseen tai osaamisen osoittamiseen työpaikalla. Esityksen perusteluissa vielä muun muassa tarkennetaan, millaisiin tietoihin työpaikalla ei yleensä tai pääsääntöisesti olisi tarvetta.

OSKU suhtautuu esitykseen varautuneesti, sillä esitysluonnoksesta ei tällä hetkellä tarpeeksi yksityiskohtaisesti ilmene, millaisten tietojen katsotaan liittyvän työpaikalla järjestettävään koulutukseen ja millaisten ei. OSKU katsoo, että on kestävämpää, että esityksen yksityiskohtaisempien perustelut eivät ota yksiselitteisesti kantaa, mitkä tiedot työpaikalle ovat tarpeellisia ja mitkä eivät. Lähtökohtaisesti kaikilla koulutustyöpaikoilla ei ole tarvetta tai perustetta saada kaikkia HOKSin vähimmäistietoja, jotka voivat sisältää myös hyvin arkaluontoista tietoa opiskelijasta. Esitysluonnos on myös tältä osin hankalaselkoinen, sillä koulutustyöpaikkoja koskevat oikeudet ja rajoitukset on ripoteltu esityksessä kahden eri lain pykälään.

OSKU esittää ensisijaisesti, että varsinaisia lakipykälää muokataan tältä osin yksiselitteisemmäksi sen osalta, mitkä tiedot voivat ylipäänsä olla luovutettavissa koulutustyöpaikalle. Toissijaisesti esitämme, että vastaava tarkennus tehdään esityksen perusteluihin. OSKU korostaa, että on ehdottoman tärkeää, että lakiesityksessä linjataan yksiselitteisesti, mitkä tiedot ovat luovutettavissa ja mitkä eivät. OSKU huomauttaa myös, että opiskelijaan liittyvien salassa pidettävien tietojen luovuttamisen kanssa on käytettävä äärimmäisen korkeaa tarpeellisuusharkintaa ja että opiskelijalla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus tarkistaa, ketkä henkilöt hänen salassa pidettäviä tietoja ovat käsitelleet ja millä perusteella.

Henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 44 §)

Esitysluonnoksen 44 §:ssä esitetään säädettäväksi koulutuksen järjestäjälle oikeutta salassapitosäädösten estämättä saada tieto opiskelijansa aiemmista henkilökohtaisista osaamisen kehittämissuunnitelmista, salassa pidettävistä tiedoista kuitenkin vain siinä määrin kuin tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävien hoitamiseksi. OSKU huomauttaa, että sekä varsinaisessa esitettävässä pykälämuutoksessa että esityksen perusteluissa jää varsin avonaiseksi, miten määritellään, mitkä tiedot ovat välttämättömiä koulutuksen järjestäjän tehtävien hoitamiseksi.

Vastaavasti kuin koulutustyöpaikoille luovutettavien tietojen kohdalla, esitämme myös esitysluonnoksen 44 §:ää muokattavaksi tältä osin yksiselitteisemmäksi. Toissijaisesti esitämme, että vastaava tarkennus tehdään esityksen perusteluihin. Opiskelijan oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että esityksessä säädetään yksityiskohtaisesti, mitä tietoja voidaan luovuttaa.

Lausunto 20.8.2018

Helsingissä 20.8.2018

Emmi Pentikäinen

Puheenjohtaja

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry

Juuso Luomala

Pääsihteeri

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry

Lisätietoja:

- pääsihteeri Juuso Luomala, juuso.luomala@osku.info, 044 977 4014